

Mokytojų kūrybiškumo raiškos specifiniai ypatumai ir jų reikšmė edukacijos procese

Daiva Grakauskaitė-Karkockienė

Lietuvos edukologijos universitetas, Ugdymo mokslų fakultetas, Raidos ir ugdymo psichologijos katedra,
Studentų g. 39, 08106 Vilnius, daiva.karkockiene@leu.lt

Anotacija. Straipsnyje analizuojamas mokytojų kūrybiškumo vaidmuo edukacijos procese, pateikiami tyrimo rezultatai apie Lietuvos mokytojų kvalifikacijos, stažo, dalyvavimo mokyimuose ir mokytojų kūrybiškumo įverčių sąsajas, analizuojamas požiūris į kūrybiškumo prigimtį. Tyrime dalyvavo 102 mokytojai iš įvairių Lietuvos mokyklų. Buvo nustatyta, kad kuo mokytojai aukštesnės kvalifikacijos, turi ilgesnį darbo stažą ir yra dalyvavę kūrybiškumo mokymuose, tuo didesni jų kūrybiškumo komponentų įverčiai, o kūrybiškumas dažniau laikomas išugdoma, o ne įgyta savybe.

Esminiai žodžiai: *mokytojai, kvalifikacija, kūrybiškumo komponentai (divergentinis mąstymas, nekonformiškumas, atkaklumas, vidinė motyvacija), kūrybiškumo prigimtis.*

Įvadas

Mokytojai vaidina pagrindinį vaidmenį ugdydami mokinių kūrybiškumą tiek kurdami mokymosi aplinką, tiek pasirinkdami mokymo metodus, tiek ir bendraudami su mokiniais (Esquivel, 1995). Pedagoginis procesas įvardijamas kaip kūrybiškumo ugdymo erdvė (Tijūnėlienė, 2004), todėl mokytojo asmenybė ir jo paties kūrybiškumo ugdymas išlieka kertine problema, galvojant apie kūrybiškumo ugdymą mokykloje. Nuolatos kalbama, kad mokytojui nepakanka vykdyti tik žinių pateikėjo ir mokinių vertintojo funkcijos. Pedagogas turi mokėti ir galėti veikti įvairiose situacijose, nuolat plėtoti ir atnaujinti turimą arba įgyti naują kompetenciją (Gudeliienė-Gudelevičienė, Kaušylienė, 2006). Taigi nuo pedagogų kūrybiškumo labiausiai priklauso, ar mokiniai taps kūrybingi, mąstantys, ar tik žinių ir atminties gebėjimų talpyklos. Pastebima, kad mokytojai neretai

slopina mokinių iniciatyvą, neleidžia jiems būti atsakingiems už savo rezultatus. Taip yra todėl, kad mokytojų žinios apie kūrybiškumą, jo ugdymą yra menkos (Fryer, Collings, 1991; Fasko, 2001; Westby, Dawson, 1995). Todėl, norint iš tikrųjų ugdyti kūrybiškumą, reikia suprasti jo esmę, žinoti dėsningumus ir ugdymo galimybes. Dalykinis ir metodinis mokytojo tobulėjimas, kaupiama pedagoginė patirtis turi įtakos mokytojo kūrybiškumui, todėl mokytojas privalo visą gyvenimą mokytis, tobulėti, siekti profesinio meistriškumo, nebijoti keisti nuostatų, perkainoti vertybių, keisti ugdymo stilių (Bendaravičiūtė, 2002). Tačiau vien žinių ir gebėjimų nepakanka. Mokytojo asmenybė veikia mokinių kūrybiškumo potencialo augimą, teigia G. B. Esquivel (1995), nes mokiniai iš mokytojo perima jo elgesio, mąstymo modelius, požiūrį į pasaulį. Tyrimų, atskleidžiančių pedagogų kvalifikacijos ir pedagoginio stažo įtaką kūrybiškumui, Lietuvos tyrėjų darbuose nepavyko rasti. Tačiau mokslinėje psichologinėje ir pedagoginėje literatūroje galime rasti faktų, leidžiančių teigti, kad esama kompetencija, patirtis turi įtakos kūrybiškumui (Esquivel, 1995; Hemlin, Allwood, Martin, 2000; Lemme, 2003). Todėl ir buvo pasirinkta tyrinėti Lietuvos mokytojų, įgijusių skirtingą kvalifikacinę kategoriją ir turinčių skirtingą pedagoginį stažą, įvairių kūrybiškumo komponentų (divergentinio mąstymo, atkaklumo, nekonformiškumo, vidinės motyvacijos) ypatumus. Mokytojų, įgijusių skirtingą kvalifikacinę kategoriją ir turinčių skirtingą pedagoginį stažą, kūrybiškumo ištyrimas reikšmingas ir todėl, kad būtent nuo mokytojo profesinio pasirengimo ir mokymo metodų dažniausiai priklauso vaiko kūrybiniai pasiekimai suaugusiojo amžiuje (Torrance, 1964).

Apibendrinus galima teigti, kad kūrybiškumas – bene dažniausiai minima sąvoka edukacijos proceso kontekste. Ko gero, nedaug rastume švietimo srities dokumentų, kuriuose nebūtų paminėtas žodis „kūrybiškumas“. Neabejotina, kad kūrybiškumas yra itin svarbi mokytojų savybė, be kurios neįsivaizduojamas ir mokinių kūrybiškumas bei jo ugdymas. Tačiau paradoksalu yra tai, kad tyrimų apie mokytojų kūrybiškumą Lietuvos tyrėjų darbuose yra itin mažai. Todėl šiame straipsnyje buvo suformuluoti tokie **probleminiai klausimai**:

1. Kokie išoriniai veiksniai gali lemti mokytojų kūrybiškumą?
2. Kokia yra Lietuvos mokytojų kūrybiškumo raiška?

Tyrimo objektas – skirtingą kvalifikacinę kategoriją įgijusių mokytojų įvairių kūrybiškumo komponentų specifiniai ypatumai.

Tikslas – išanalizuoti ir palyginti skirtingą kvalifikaciją turinčių mokytojų įvairius kūrybiškumo komponentus ir požiūrį į kūrybiškumo prigimtį.

Uždaviniai:

1. Įvertinti kūrybiškumo raiškos įverčius, atsižvelgiant į išorinius veiksnius (kvalifikaciją, stažą, tobulinimosi kursus).
2. Palyginti skirtingos įgytos kvalifikacinės kategorijos mokytojų kūrybiškumo raiškos komponentų įverčius (divergentinį mąstymą, atkaklumą, nekonformiškumą, vidinę motyvaciją) ir požiūrio į kūrybiškumo prigimtį skirtumus.

Tyrimo metodologija

Siekiant išsiaiškinti mokytojų kūrybiškumo raiškos ypatumus ir kūrybiškumą lemiančius išorinius veiksnius, buvo atliktas tyrimas su mokytojų, turinčių skirtingą kvalifikacinę kategoriją, stažą ir dalyvavimo kūrybiškumo ugdymo mokymuose patirtį, imtimi. Tyrimo metodologija buvo suplanuota ir tyrimas atliktas kartu su psichologijos specialybės studente Indre Krištolaityte. Prieš pagrindinį tyrimą buvo atliktas bandomasis tyrimas, kurio metu buvo išbandytos ir pakoreguotos įvertinimo priemonės. Anketos buvo pildytos anonimiškai, tiriamiesiems laisvanoriškai sutikus dalyvauti tyrime. Tyrimo imtį sudarė 102 pedagogai iš įvairių Lietuvos mokyklų. Remiantis moksline literatūra ir straipsnio autorės patirtimi atliekant tyrimus kūrybiškumo srityje, specialiai šiam tyrimui buvo sukurtos įvertinimo priemonės, kurių patikimumas buvo patikrintas.

Tyrime buvo naudojamos šios įvertinimo metodikos:

1. Bendrų duomenų anketa. Ją sudarė trylika klausimų apie tiriamųjų lytį, amžių, išsilavinimą, stažą, kvalifikaciją, dalyvavimą kūrybiškumo ugdymo mokymuose. Taip pat buvo klausiama, koks mokytojų požiūris į kūrybiškumo prigimtį.

2. Kūrybiškumo komponentams įvertinti skirta anketa. Ją sudaro 16 teiginių, leidžiančių įvertinti mokytojų kūrybiškumo specifinius komponentus. Kūrybiškumo sąvoka mokslinėje psichologinėje literatūroje apibrėžiama nevienareikšmiškai dėl šios sąvokos sudėtingumo ir požiūrio į ją įvairovės. Todėl prieš sudarant anketą, buvo analizuojami įvairūs kūrybiškumo aspektai. Ji sudaryta remiantis nuostata, kad siekiant giliau suprasti tokį sudėtingą psichinį reiškinių kaip kūrybiškumas, neįmanoma jo nagrinėti tik vienu kuriuo nors požiūriu – būtina aptarti ir kūrybiškumo kognityvinius, ir asmenybės / socialinius, ir motyvacijos komponentus. Todėl klausimynas buvo sudarytas taip, kad būtų įvertinti įvairūs kūrybiškumo komponentai: kognityvinis kūrybiškumo komponentas (t. y. divergentinis mąstymas), asmenybės / socialiniai kūrybiškumo komponentai (t. y. atkaklumas, nekonformiškumas) ir motyvacijos komponentas (t. y. vidinė motyvacija). Taigi anketą sudaro keturios skalės: divergentinio mąstymo, atkaklumo, nekonformiškumo ir vidinės motyvacijos. Tiriamieji buvo prašomi kiekvieną teiginį įvertinti pagal keturių balų skalę. Bendras kiekvienos skalės rodiklis buvo gaunamas susumavus kiekvienos skalės balus. Nustatytas tyrimo instrumento Cronbacho alpha koeficientas – 0,848.

Tiriamieji

Tyrime dalyvavo 102 Vilniaus miesto ir Marijampolės apskrities mokyklų įvairių dalykų mokytojai. Iš jų – 78 moterys ir 24 vyrai, įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą. 52 dirbo miesto mokyklose, 30 – miestelio mokyklose, 20 – kaimo mokyklose. Tiriamųjų amžius – nuo 23 iki 60 metų. 1 lentelėje pateikiami duomenys apie tiriamųjų pedagoginį darbo stažą ir įgytas kvalifikacines kategorijas.

1 lentelė. Mokytojų pasiskirstymas pagal esamą pedagoginį darbo stažą ir įgytas kvalifikacines kategorijas

Esamas pedagoginis darbo stažas	Įgyta kvalifikacinė kategorija	N	Procentai
iki 5 metų	Mokytojas	29	100,0 %
	Vyresnysis mokytojas	0	0,0 %
	Mokytojas metodininkas	0	0,0 %
	Mokytojas ekspertas	0	0,0 %
	Neįgijęs kvalifikacinės kategorijos	0	0,0 %
6–15 metų	Mokytojas	0	0,0 %
	Vyresnysis mokytojas	21	100,0 %
	Mokytojas metodininkas	0	0,0 %
	Mokytojas ekspertas	0	0,0 %
	Neįgijęs kvalifikacinės kategorijos	0	0,0 %
16–25 metai	Mokytojas	0	0,0 %
	Vyresnysis mokytojas	11	39,3 %
	Mokytojas metodininkas	17	60,7 %
	Mokytojas ekspertas	0	0,0 %
	Neįgijęs kvalifikacinės kategorijos	0	0,0 %
26–35 metai	Mokytojas	0	0,0 %
	Vyresnysis mokytojas	1	4,2 %
	Mokytojas metodininkas	1	4,2 %
	Mokytojas ekspertas)	22	91,7 %
	Neįgijęs kvalifikacinės kategorijos	0	0,0 %

Kaip matyti 1 lentelėje, pagal įgytą kvalifikaciją mokytojai pasiskirsto taip: mokytojai – 29 (28,4 proc.), vyr. mokytojai – 33 (32,4 proc.), mokytojai metodininkai – 18 (17,6 proc.), mokytojai ekspertai – 22 (21,6 proc.). Mokytojų darbo stažas – iki 35 metų.

Mokytojo kūrybiškumas kaip poreikis ir iššūkis

Mokytojų vaidmuo šiuolaikinėje mokykloje yra dvejopas: išugdyti ne tik išsilavinusius, bet ir kūrybiškus vaikus, t. y. gebančius diskutuoti ir abejoti, kritiškai ir laisvai mąstyti, kelti naujas idėjas, spręsti problemas. Bendrojo lavinimo mokykloje pagrindinį vaidmenį, ugdydamas kūrybiškumą, atlieka mokytojas, kurdamas mokymosi aplinką, taikydamas įvairius mokymosi metodus, bendraudamas su mokiniais (Esquivel, 1995). Todėl šiandien daug diskutuojama apie idealų mokytoją, kaip siekiamybę, ir realų mokytoją, kuriam nelengva susidoroti su kasdienybės iššūkiais, kelia problemų ir perkrautos programos, ir „interneto įtraukta“ jaunimo karta, ir begalė reikalavimų ir lūkesčių iš visų švietimo proceso dalyvių: valdininkų, tėvų, mokinių. Vienas iš tokių lūkesčių yra noras, kad mo-

kytojas būtų kūrybingas, įdomus, mokantis „uždegti“ ir sudominti vaikus savo mokomu dalyku, naujausiomis tos srities idėjomis. Toks realybės ir idealo neatitikimas nesumažina mokytojo vaidmens švietimo sistemoje ir reikalavimai šiai profesijai išlieka pakankamai aukšti. Pasak O. Tijūnėlienės (2004), visuomenėje iš esmės keičiasi mokytojo vaidmuo, kadangi mokytoją žinių turėtoją ir pateikėją, keičia mokytojas mokymo organizatorius, mokymosi galimybių kūrėjas, patarėjas, partneris, o pedagoginis procesas vis dažniau įvardijamas kaip kūrybiškumo ugdymo erdvė, todėl mokytojas turi mokėti ir galėti veikti įvairiose situacijose, gebėti valdyti vis atsirandančius pokyčius, nuolatos tobulėti, kelti savo kvalifikaciją. Mokytojas turi būti kūrybiškas, gebantis ugdytinio ir ugdytojo sąveiką grįsti tolerancija, pagarba, teisingumu (Gudeliene-Gudelevičienė, Kaušylienė, 2006).

Kitas svarbus iššūkis mokytojams – tai jų pačių kūrybiškumas. Mokytojas, norintis ugdyti mokinių kūrybiškumą, pirmiausia pats privalo būti kūrybingas, nes tik toks mokytojas gali ugdyti kūrybingą mokinį, teigia G. B. Esquivel (1995).

K. S. Bull, D. Montgomery ir L. Balochė (1995) teigia, jog kūrybiškumo ugdymui klasėje svarbu saugus klimatas, G. B. Esquivel (1995), D. K. Simonton (2003), S. Hemlin ir kt. (2008) akcentuoja savarankiškumą, individualų darbą bei galimybę dalytis įgyta patirtimi. E. L. Westby, V. L. Dawson (1995) pabrėžia galimybę atrasti, M. B. Karnes (cit. pgl. Fasko, 2001) akcentuoja mokymosi programų lankstumą, vyraujančią mokymosi stilių bei mokinio galimybę rinktis. D. Fasko (2001) pabrėžia vidinės motyvacijos svarbą, teigdamas, kad kūrybiškiems žmonėms būdinga vidinė motyvacija užbaigti užduotį, todėl pedagogai, kurie naudoja išorines motyvavimo priemones, kenkia mokinio vidinei motyvacijai. Kūrybingesnius vaikus išugdo tie mokytojai, kurie su užsidegimu dėsto savo dalyką, gerbia mokinio autonomiją, teigia J. Almonaitienė (2006).

Apibendrinus galima teigti, kad mokytojas pirmiausia pats privalo būti kūrybiškas. Jis turi vertinti savo ir mokinių kūrybiškumą, mokėti mokyti, įžvelgti tikrąsias žmogaus ypatybes bei vertinti ugdytinių kūrybinius gebėjimus, suprasti kūrybiškumo sąvokos apibrėžimą, žinoti kūrybiško mąstymo ypatumus, kūrybinius gebėjimus ugdančias metodus ir technikas, nuolatos tobulėti, kelti savo kvalifikaciją. Tik toks mokytojas gali padėti vaikui realizuoti poreikį kurti, nes užslopintos kūrybinės galios virsta griauinama jėga, teigia G. Bendaravičiūtė (2002).

Išoriniai kūrybiškumo veiksniai – kvalifikacija ir patirtis

Svarbu ne tik tyrinėti, kokia yra Lietuvos mokytojų kūrybiškumo raida, tačiau gilintis į tai, kokie išoriniai veiksniai gali veikti kūrybiškumą. Ar kūrybiški mokytojai yra jauni, ką tik pabaigę studijas, ar turintys ilgametę patirtį, nuolat besimokantys ir tobulėjantys pedagogai? Panašių tyrimų, analizuojančių mokytojų, įgijusių skirtingą kvalifikacinę kategoriją bei turinčių skirtingą pedagoginį stažą ir kūrybiškumo sąsajas, Lietuvos mokslinių tyrimų erdvėje aptikti nepavyko. Tačiau mokslinėje literatūroje galima rasti faktų, leidžiančių teigti, jog patirtis, kompetencija, asmeninės savybės turi įtakos kūrybiškumui (Esquivel, 1995; Hemlin et al., 2000; Bendaravičiūtė, 2002; Lemme,

2003). Neabejojama, kad nuolatinis mokymasis, kompetencijų įgijimas – svarbiausias profesinio augimo veiksnys. Kompetencijos sąvoką G. B. Esquivel (1995) apibrėžia „esamo talento“ ir „esamo kūrybiškumo“ terminais, o kompetencijos sąvoka į visumą „sujungia“ pedagogo asmenines savybes, įgūdžius bei žinias. Mokytojas ekspertas – tai toks asmuo, kuris nuolatos kelia savo kvalifikaciją, pasižymi įvairiapusišku požiūriu ir plačiomis perspektyvomis, jautrumu, logiškumu, efektyviomis problemų sprendimo strategijomis. Dalykinis ir metodinis mokytojo tobulėjimas, kaupiama pedagoginė patirtis svarbi mokytojo kūrybiškumui, todėl mokytojas privalo visą gyvenimą mokytis ir tobulėti (Bendaravičiūtė, 2002), nes tik plačios ir sistemingos tam tikros srities žinios yra svarbiausia aukšto meistriškumo sąlyga (Lemme, 2003). Nustatyta, kad ilgiau dirbančių asmenų žinios labiau susistemintos, problemų sprendimai efektyvesni. Jie sugeba ilgalaikėje atmintyje išsaugoti daugiau informacijos, susijusios su jų veikla, taigi greičiau perpranta problemos esmę ir randa geriausią būdą jai spręsti (Lemme, 2003).

Todėl vienu iš išorinių veiksnių, galinčių veikti mokytojų kūrybiškumą, gali būti laikomas mokytojų kvalifikacijos įgijimas. Pedagogų siekis tobulinti savo kvalifikaciją susijęs su jų profesinės karjeros perspektyvomis – kvalifikacinių kategorijų įgijimu. Šiandien Lietuvos mokyklose dirbantys pedagogai atestuotis gali vadovaudamiesi LR švietimo ir mokslo ministro įsakymu „Dėl mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų (išskyrus psichologus) atestacijos nuostatų patvirtinimo“ 2008 m. lapkričio 24 d. Nr. ISAK-3216. Nuostatuose įvardijamos keturios mokytojų kvalifikacinės kategorijos – mokytojo, vyresniojo mokytojo, mokytojo metodininko ir mokytojo eksperto. Akcentuojamas mokytojo gebėjimas organizuoti ir analizuoti ugdymo, mokymo ir mokymosi procesą, nuolatinis žinių atnaujinimas, dalyvavimas metodinėje veikloje, rengiant ugdymo projektus, metodines priemones.

Kitas kūrybiškumo veiksnys – mokytojų patirtis ir turimos bei naujai seminarų metu įgytos žinios taip pat gali daryti didelę įtaką kūrybiškumui bei gebėjimui ugdyti mokinių kūrybiškumą (Solso cit. pgl. Blinstrubas, 2002). Tačiau pastebima ir tai, kad mokytojai neturi pakankamai žinių apie kūrybiškumą, jo lavinimą, dažnai nesupranta kūrybiškumo sąvokos apibrėžimo, nežino kūrybiško mąstymo ypatumų (Fryer, Collings, 1991; Westby, Dawson, 1995), svarbiausių metodikų ir technikų, kurios padėtų ugdyti kūrybiškumą (Alencar, 1993). Apibendrinus galima teigti, kad nuolatinis mokymasis – svarbiausias mokytojo tobulėjimo veiksnys, nes kaupiama pedagoginė patirtis yra itin svarbi mokytojo kūrybiškumui (Bendaravičiūtė, 2002), o plačios ir sistemingos tam tikros srities žinios yra aukšto meistriškumo pagrindas (Lemme, 2003).

Rezultatai

Išoriniai kūrybiškumo veiksniai

Išanalizavus gautus tyrimo rezultatus, pirmiausia buvo įvertinti išoriniai kūrybiškumo veiksniai (kvalifikacija, stažas, dalyvavimas mokymuose), galintys nulemti mo-

kytojų kūrybiškumo raišką. Buvo siekiama patikrinti, ar mokytojų kvalifikacija, stažas ir dalyvavimas kūrybiškumo ugdymo seminaruose gali veikti mokytojų kūrybiškumą ir požiūrį į kūrybiškumo prigimtį. Išanalizavus tyrimo rezultatus, buvo nustatyta, kiek mokytojų, įgijusių skirtingą kvalifikacinę kategoriją, yra lankę kūrybiškumo ugdymo seminarus (2 lentelė).

2 lentelė. Skirtingą kvalifikacinę kategoriją įgijusių mokytojų kūrybiškumo ugdymo seminarų lankymo palyginimas

Įgyta kvalifikacinė kategorija	Kūrybiškumo ugdymo kursų lankymas	N	Procentai
Mokytojas	Nelankė	25	86,2 %
	Lankė	4	13,8 %
Vyresnysis mokytojas	Nelankė	16	48,5 %
	Lankė	17	51,5 %
Mokytojas metodininkas	Nelankė	6	33,3 %
	Lankė	12	66,7 %
Mokytojas ekspertas	Nelankė	7	31,8 %
	Lankė	15	68,2 %

2 lentelėje matyti, kad iš 102 apklaustų mokytojų beveik pusė mokytojų ($N = 48$) yra lankę kūrybiškumo mokymus. 54 mokytojai kūrybiškumo ugdymo seminarų nėra lankę.

3 lentelėje pateikiama mokytojų, lankusių ir nelankusių kūrybiškumo ugdymo seminarus, nuomonė apie tai, ar kūrybiškumas įgimta ar įgyta savybė. Požiūrį į kūrybiškumo prigimtį svarbu tyrinėti todėl, kad tik įsitikinus, jog kūrybiškumas yra išugdoma savybė, tampa prasminga mokytis kūrybiškumo ugdymo metodų ir ugdyti šią savybę pamokų metu. Priešingu atveju, tikint, kad kūrybiškumas yra „duotybė“, jo raiška paliekama likimo valiai.

3 lentelė. Mokytojų, lankusių ir nelankusių kūrybiškumo ugdymo seminarus, nuomonių, kad kūrybiškumas įgimta ar įgyta savybė, palyginimas

Kūrybiškumo ugdymo seminarų lankymas	Požiūris į kūrybiškumą (išugdoma / įgimta savybė)	N	%
Ne	Įgimta savybė	50	92,6 %
	Išugdoma savybė	4	7,4 %
Taip	Įgimta savybė	12	25,0 %
	Išugdoma savybė	36	75,0 %

Išanalizavus tyrimo metu gautus duomenis matyti (3 lentelė), kad kūrybiškumą „labiau išugdoma negu įgimta savybė“ dažniau linkę įvardyti mokytojai, lankę kūrybiškumo ugdymo seminarus ($N = 36$). Tik keturi tyrimo dalyviai, nedalyvavę seminaruose, mano, kad kūrybiškumas – išugdoma savybė. Vadinasi, mokytojai, kurie turėjo galimybę gilintis į kūrybiškumo ugdymo specifiką specialiuose mokymuose, dažniau linkę manyti, kad kūrybiškumas yra išugdoma savybė.

Tyrimo taip pat buvo analizuojamas skirtingą kvalifikaciją įgijusių mokytojų požiūris į kūrybiškumą skirtumai (4 lentelė).

4 lentelė. Skirtingą kvalifikacinę kategoriją įgijusių mokytojų požiūris į kūrybiškumą (išugdoma / įgimta savybė) analizė

Įgyta kvalifikacinė kategorija	Požiūris į kūrybiškumą (išugdoma / įgimta savybė)	N	Procentai
Mokytojas	Įgimta savybė	22	75,9 %
	Išugdoma savybė	7	24,1 %
Vyresnysis mokytojas	Įgimta savybė	25	75,8 %
	Išugdoma savybė	8	24,2 %
Mokytojas metodininkas	Įgimta savybė	7	38,9 %
	Išugdoma savybė	11	61,1 %
Mokytojas ekspertas	Įgimta savybė	8	36,4 %
	Išugdoma savybė	14	63,6 %

Kaip matyti iš 4 lentelėje pateiktų duomenų, akivaizdu, kad kuo aukštesnė mokytojų kvalifikacija, tuo labiau tikima, kad kūrybiškumas yra išugdoma, o ne nulemta „iš aukščiau“ savybė. Taigi galima kelti prielaidą, kad aukštesnė mokytojų kvalifikacija ir dalyvavimas seminaruose apie kūrybiškumo ugdymą keičia mokytojų požiūrį į kūrybiškumą, t. y. lankiusieji tokius mokymus dažniau mano, kad kūrybiškumas yra išugdoma, o ne prigimtine savybė.

Mokytojų kūrybiškumo ypatumai

Tyrimo metu buvo siekta ne tik nustatyti mokytojų požiūrį į kūrybiškumo prigimtį atsižvelgiant į jų kvalifikaciją ir dalyvavimą seminaruose, tačiau buvo tiriamas ir pačių mokytojų kūrybiškumas, kurį sudaro keturi komponentai (divergentinis mąstymas, nekonformiškumas, atkaklumas, vidinė motyvacija).

Mokytojų, įgijusių skirtingą kvalifikacinę kategoriją, kūrybiškumo įverčių skirtumai

Mokytojų, įgijusių skirtingą kvalifikacinę kategoriją, kūrybiškumo komponentų ir jų skalių įverčių vidurkių skirtumų palyginimui buvo pritaikyta vienfaktorinė dispersinė analizė ANOVA. Rezultatai pateikiami 5 lentelėje.

5 lentelė. Mokytojų, įgijusių skirtingas kvalifikacines kategorijas, kūrybiškumo komponentų palyginimas

	Įgyta kvalifikacinė kategorija	N	XI	SD2	ANOVA		
					F3	df4	p5
Visų kūrybiškumo komponentų bendras balas	Mokytojas	29	33,7931	8,75206	18,013	3	0,0001
	Vyresnysis mokytojas	33	42,0000	9,91527			
	Mokytojas metodininkas	18	45,3333	7,97791			
	Mokytojas ekspertas	22	52,2273	8,90656			
Divergentinis mąstymas	Mokytojas	29	6,7241	3,19482	21,242	3	0,0001
	Vyresnysis mokytojas	33	10,3030	3,11734			
	Mokytojas metodininkas	18	11,5556	3,71360			
	Mokytojas ekspertas	22	13,8182	3,09587			
Nekonformiškumas	Mokytojas	29	8,2069	3,32071	14,678	3	0,0001
	Vyresnysis mokytojas	33	11,0909	3,53875			
	Mokytojas metodininkas	18	12,5000	3,76126			
	Mokytojas ekspertas	22	14,3182	2,86832			
Atkaklumas	Mokytojas	29	10,3448	2,02265	5,456	3	0,002
	Vyresnysis mokytojas	33	8,9697	1,79382			
	Mokytojas metodininkas	18	9,1111	1,84355			
	Mokytojas ekspertas	22	10,7727	2,04548			
Vidinė motyvacija	Mokytojas	29	8,5172	2,45852	25,218	3	0,0001
	Vyresnysis mokytojas	33	11,6364	2,26134			
	Mokytojas metodininkas	18	12,1667	1,29479			
	Mokytojas ekspertas	22	13,3182	1,78316			

1 X – vidurkis; 2 SD – standartinis nuokrypis; 3 F – vidutinių kvadratų santykis; 4 df – laisvės laipsnis; 5 p – reikšmingumo lygmuo

Išanalizavus tyrimo metu gautus duomenis (5 lentelė) matyti, kad mokytojų, įgijusių skirtingas kvalifikacines kategorijas, tiek bendro, tiek ir kiekvieno kūrybiškumo komponento (divergentinio mąstymo, nekonformiškumo, atkaklumo ir vidinės motyvacijos) įverčių vidurkiai tarpusavyje statistiškai reikšmingai skiriasi ($p = 0,0001$). Vadinasi, galima teigti, kad kuo aukštesnė mokytojų kvalifikacija, tuo aukštesni ir kūrybiškumo įverčiai.

6 lentelėje pateikti rezultatai parodė, kad mokytojų, įgijusių *mokytojo eksperto kvalifikacinę kategoriją*, visų kūrybiškumo komponentų rodiklių bendro balo įverčių vidurkis yra aukštesnis ($N = 22$, $x = 52,2273$) negu pedagogų, įgijusių *mokytojo kvalifikacinę kategoriją* ($N = 29$, $x = 33,7931$).

6 lentelė. Mokytojų, įgijusių skirtingas kvalifikacines kategorijas, bendro kūrybiškumo įverčių vidurkių palyginimas

Tukey B

Įgyta kvalifikacinė kategorija	N	Pogrupiai		
		1	2	3
Mokytojas	29	33,7931		
Vyresnysis mokytojas	33		42,0000	
Mokytojas metodininkas	18		45,3333	
Mokytojas ekspertas	22			52,2273

Reikšmingumo lygmuo $p = 0,05$

Tyrimo rezultatai parodė (7 lentelė), kad pedagogų, įgijusių mokytojo eksperto kvalifikacinę kategoriją ($N = 22$, $x = 13,8182$), pirmojo kūrybiškumo komponento – *divergentinio* mąstymo – įverčių vidurkis yra aukštesnis negu pedagogų, įgijusių mokytojo kvalifikacinę kategoriją ($N = 29$, $x = 6,7241$).

7 lentelė. Mokytojų, įgijusių skirtingas kvalifikacines kategorijas, divergentinio mąstymo įverčių vidurkių palyginimas

Tukey B

Įgyta kvalifikacinė kategorija	N	Pogrupiai		
		1	2	3
Mokytojas	29	6,7241		
Vyresnysis mokytojas	33		10,3030	
Mokytojas metodininkas	18		11,5556	
Mokytojas ekspertas	22			13,8182

Reikšmingumo lygmuo $p = 0,05$

Rezultatai parodė (8 lentelė), kad mokytojų, įgijusių mokytojo eksperto kvalifikacinę kategoriją ($N = 22$, $x = 14,3182$), antrojo kūrybiškumo komponento – *nekonformiškumo* – įverčių vidurkis yra aukštesnis negu pedagogų, įgijusių mokytojo kvalifikacinę kategoriją ($N = 29$, $x = 8,2069$).

8 lentelė. Mokytojų, įgijusių skirtingas kvalifikacines kategorijas, nekonformiškumo įverčių vidurkių palyginimas

Tukey B

Įgyta kvalifikacinė kategorija	N	Pogrupiai		
		1	2	3
Mokytojas	29	8,2069		
Vyresnysis mokytojas	33		11,0909	
Mokytojas metodininkas	18		12,5000	12,5000
Mokytojas ekspertas	22			14,3182

Reikšmingumo lygmuo $p = 0,05$

Panašūs rezultatai gauti ir analizuojant trečiąjį kūrybiškumo komponentą – *atkalumą* (9 lentelė). Nustatyta, kad aukštesnis atkalumo įverčių vidurkis yra mokytojų, įgijusių mokytojo eksperto kvalifikacinę kategoriją ($N = 22, x = 10,7727$), negu mokytojų, įgijusių vyresniojo mokytojo kvalifikacinę kategoriją ($N = 33, x = 8,9697$). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad mokytojo eksperto ir mokytojo kvalifikaciją turinčių pedagogų atkalumo įverčiai yra labai panašūs. Galima kelti prielaidą, kad ši su kūrybiškumu siejama savybė, ko gero, nepriklauso nuo įgytos kvalifikacijos, o labiau susijusi su asmenybės struktūros ypatumais.

9 lentelė. Mokytojų, įgijusių skirtingas kvalifikacines kategorijas, atkalumo įverčių vidurkių palyginimas

Tukey B

Įgyta kvalifikacinė kategorija	N	Pogrupiai	
		1	2
Vyresnysis mokytojas	33	8,9697	
Mokytojas metodininkas	18	9,1111	
Mokytojas	29	10,3448	10,3448
Mokytojas ekspertas	22		10,7727

Reikšmingumo lygmuo $p = 0,05$

10 lentelėje pateikti ketvirtąjį kūrybiškumo komponento – *vidinės motyvacijos* – įverčiai. Jie taip pat labiau išreikšti mokytojų, įgijusių mokytojo eksperto kvalifikacinę kategoriją ($N = 22, x = 13,3182$), negu pedagogų, įgijusių mokytojo kvalifikacinę kategoriją ($N = 29, x = 8,5172$).

10 lentelė. Mokytojų, įgijusių skirtingas kvalifikacines kategorijas, vidinės motyvacijos įverčių vidurkių palyginimas

Tukey B

Įgyta kvalifikacinė kategorija	N	Pogrupiai		
		1	2	3
Mokytojas	29	8,5172		
Vyresnysis mokytojas	33		11,6364	
Mokytojas metodininkas	18		12,1667	12,1667
Mokytojas ekspertas	22			13,3182

Reikšmingumo lygmuo $p = 0,05$

Mokytojų, įgijusių skirtingą kvalifikacinę kategoriją ir turinčių skirtingą dalyvavimo mokymuose patirtį, kūrybiškumo įverčių ypatumai

Mokytojų, lankusių ir nelankusių kūrybiškumo ugdymo seminarus, keturių kūrybiškumo komponentų (*divergentinio mąstymo, nekonformiškumo, atkaklumo ir vidinės motyvacijos*) įverčių vidurkių skirtumams palyginti buvo pritaikytas dviejų nepriklausomų imčių *Stjudento t* kriterijus (11 lentelė).

11 lentelė. Mokytojų, lankusių ir nelankusių kūrybiškumo ugdymo seminarus, kūrybiškumo veiksmų palyginimas (komponentų)

	Kūrybiškumo ugdymo kursų lankymas	N	X	SD	t testo rezultatai		
					t'	df	p
Bendras kūrybiškumas	Ne	54	39,4074	10,79224	-3,063	100	0,003
	Taip	48	45,8958	10,54724			
Divergentinis mąstymas	Ne	54	9,0926	3,73292	-3,193	100	0,002
	Taip	48	11,5833	4,14541			
Nekonformiškumas	Ne	54	10,2963	3,96032	-2,518	100	0,013
	Taip	48	12,2500	3,85647			
Atkaklumas	Ne	54	9,7593	2,04603	-,079	100	0,937
	Taip	48	9,7917	2,07270			
Vidinė motyvacija	Ne	54	10,2593	2,97908	-3,960	100	0,000
	Taip	48	12,2708	1,98655			

X – vidurkis; SD – standartinis nuokrypis; t' – Stjudento kriterijus; df – laisvės laipsnis; p – reikšmingumo lygmuo

Išanalizavus tyrimo metu gautus duomenis (11 lentelė), buvo nustatyta, kad lankusių ir nelankusių kūrybiškumo ugdymo seminarus mokytojų *bendro kūrybiškumo*, *divergentinio mąstymo*, *nekonformiškumo* ir *vidinės motyvacijos* įverčiai yra aukštesni ir statistiškai reikšmingi.

Vienintelio kūrybiškumo komponento *atakklumo* įverčių vidurkiai statistiškai nėra reikšmingi ($p > 0,05$). Taigi apibendrinus galima teigti, kad mokytojų, įgijusių aukštesnę kvalifikacinę kategoriją ir dalyvavusių kūrybiškumo ugdymo mokymuose, *bendro kūrybiškumo* ir visų trijų kūrybiškumo komponentų įverčiai yra aukštesni. Statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta tik vertinant vieną kūrybiškumo komponentą – *atakklumą*.

Siekiant nustatyti, ar įgyta kvalifikacinė kategorija susijusi su *divergentiniu mąstymu*, *nekonformiškumu*, *atakklumu* bei *vidine motyvacija*, buvo taikyta koreliacinė analizė (Pirsono (Pearson) tiesinės koreliacijos koeficientas). Rezultatai pateikiami 12 lentelėje.

12 lentelė. Įgytos kvalifikacinės kategorijos ir keturių kūrybiškumo veiksnių sąajos

		<i>Divergentinis mąstymas</i>	<i>Nekonformiškumas</i>	<i>Atakklumas</i>	<i>Vidinė motyvacija</i>
Įgyta kvalifikacinė kategorija	r1	0,613**	0,549**	0,067	0,613**
	p	0,0001	0,0001	0,502	0,0001
	N	102	102	102	102

r – Pirsono koreliacijos koeficientas

** – $p < 0,01$

Išanalizavus tyrimo rezultatus (12 lentelė), buvo nustatyta, kad įgyta kvalifikacinė kategorija teigiamai koreliuoja su šiais kūrybiškumo komponentais: *divergentiniu mąstymu* ($r = 0,613$, $p < 0,01$), *nekonformiškumu* ($r = 0,549$, $p < 0,01$), *vidine motyvacija* ($r = 0,613$, $p < 0,01$). Vadinasi, aukštesnė įgyta kvalifikacinė kategorija susijusi su aukštesniais *divergentinio mąstymo* įverčiais, aukštesniais *nekonformiškumo* įverčiais, aukštesniais *vidinės motyvacijos* įverčiais. Tačiau rezultatų analizė parodė, kad įgyta kvalifikacinė kategorija nekoreliuoja su *atakklumo* įverčiais ($p > 0,05$).

Rezultatų aptarimas

Išanalizavus tyrimo metu gautus duomenis, nustatyta, kad 47 proc. tyrime dalyvavusių mokytojų yra lankę kūrybiškumo ugdymo seminarus. Dažniausiai kūrybiškumo ugdymo seminarus lanko mokytojai, įgiję mokytojo eksperto kvalifikacinę kategoriją ir turintys 26–35 metų pedagoginį darbo stažą, rečiausiai – mokytojai, įgiję mokytojo kvalifikacinę kategoriją ir turintys iki 5 metų pedagoginį darbo stažą. Tai liudija A. V. Matulionio,

A. Valantiejaus (2003) tyrimas, patvirtinęs, kad kvalifikaciją dažniau tobulina mokytojai, įgiję aukštesnes kvalifikacines kategorijas.

75 proc. mokytojų, įgijusių žemesnes kvalifikacines kategorijas ir turinčių trumpesnę pedagoginį darbo stažą, mano, kad kūrybiškumas „labiau įgimta savybė“. Daugiau nei pusė mokytojų, įgijusių mokytojo eksperto kvalifikacinę kategoriją ir turinčių 16–25 metų pedagoginį darbo stažą ir mokytojo metodininko kvalifikacinę kategoriją ir turinčių 26–35 metų pedagoginį darbo stažą, tiki, kad kūrybiškumas „labiau išugdoma savybė“. Kūrybiškumą „labiau išugdoma savybė“ įvardija tie mokytojai, kurie dalyvavo kūrybiškumo ugdymo seminaruose. Panašias išvadas pateikia ir M. Fryer ir A. Collings (1980), išanalizavę mokytojų požiūrį į kūrybiškumą. Jie teigia, kad iš 1 028 dalyvavusių mokytojų, net trys ketvirtadaliai teigia, kad kūrybiškumas tai tik reta dovana. Jei manoma, kad kūrybiškumas įgimta savybė, tai tuomet jo ugdymas abejotinas dalykas. D. Grakauskaitės-Karkockienės, V. Sičiūnienės ir E. Strolienės (2015) tyrimas, kuriame dalyvavo 150 Lietuvos mokytojų (79 pradinių klasių ir 71 pagrindinio ugdymo pakopos mokytojų), atskleidė 50,7 proc. respondentų išreiškė nuomonę, kad kūrybiškumas yra labiau įgyta asmens savybė, o likusieji (49,3 proc.) manė priešingai (skirtumas nėra reikšmingas). Analizuojant įvairių dalykų mokytojų požiūrį į kūrybiškumą, reikšmingų skirtumų neužfiksuota, tačiau tikėtina, kad jie rastųsi tiriant didesnę mokytojų imtį. Prasminga būtų tęsti įvairių dalykų mokytojų požiūrio į kūrybiškumą ir jo ugdymą tyrimus.

Taip pat buvo analizuojami mokytojų kūrybiškumo komponentų (*divergentinio mąstymo, atkaklumo, nekonformiškumo, vidinės motyvacijos*) specifiniai ypatumai. Išanalizavus tyrimo metu gautus duomenis matyti, kad mokytojų, įgijusių skirtingas kvalifikacines kategorijas bei turinčių skirtingą pedagoginį darbo stažą, *divergentinio mąstymo, nekonformiškumo, atkaklumo* ir *vidinės motyvacijos* įverčių vidurkiai tarpusavyje statistiškai reikšmingai skiriasi. Nustatyta, kad mokytojų, įgijusių mokytojo eksperto kvalifikacinę kategoriją bei turinčių 26–35 metų pedagoginį darbo stažą, visų kūrybiškumo komponentų (*divergentinio mąstymo, nekonformiškumo, atkaklumo* bei *vidinės motyvacijos*) įverčiai yra aukštesni negu mokytojų, įgijusių mokytojo kvalifikacinę kategoriją bei turinčių iki 5 metų pedagoginį darbo stažą. Todėl ateityje būtų aktualu išsamiau patyrinėti priežastis, kurios gali lemti jaunesnių mokytojų stipresnį konformiškumą, didesnę išorinės motyvacijos įtaką, mažesnius *divergentinio mąstymo* rodiklius bei didesnius *atakaklumo* rodiklius negu vyresnių mokytojų.

Taigi, aukštesnė įgyta kvalifikacinė kategorija lemia aukštesnius kūrybiškumo įverčius. Panašiai teigia ir B. H. Lemme (2003), kurio manymu, asmenų, turinčių ilgesnę patirtį, žinios yra labiau susistemintos, problemų sprendimai efektyvesni.

Išanalizavus tyrimo metu gautus duomenis matyti, jog mokytojų, lankiusių kūrybiškumo ugdymo seminarus, kūrybiškumo įverčiai yra aukštesni, negu mokytojų, nelankiusių kūrybiškumo ugdymo seminarų. Tai patvirtina ir G. Bendaravičiūtė (2002), kurios teigimu, dalykinis ir metodinis mokytojo tobulėjimas, kaupiama pedagoginė patirtis turi įtakos mokytojo kūrybiškumui. Įdomu tai, kad mokytojų, lankiusių ir nelankiusių

kūrybiškumo ugdymo seminarus, atkaklumo rodikliai statistiškai reikšmingai nesiskyrė. Taip gali būti todėl, kad kūrybiškumo mokymai yra labiau skirti kognityviniams kūrybiškumo komponentams ugdyti, o ne asmenybės, t. y. tokiems kaip atkaklumas, užsispyrimas, tikslo siekimas ir kt. Būtų tikslinga ateityje atlikti išsamesnius tyrimus, naudojant ir kitas kūrybiškumo metodikas, siekiant patikslinti kūrybiškumo struktūrą sudarančius komponentus.

Išvados ir rekomendacijos

Atliktas tyrimas leidžia formuluoti šias išvadas:

1. Mokslinės literatūros analizė rodo, kad mokytojų kūrybiškumas yra būtina pedagoginio proceso dalis. Akivaizdu, kad tik kūrybingas mokytojas geba ugdyti mokinių kūrybiškumą. Tyrime buvo remtasi prielaida, kad išoriniai veiksniai, skatinantys mokytojų kūrybiškumą, yra šie: mokytojų kvalifikacija, darbo stažo trukmė, dalyvavimas kūrybiškumo ugdymo mokymuose. Nustatyta, kad visi šie veiksniai yra svarbūs mokytojų kūrybiškumo raiškai.

2. Empirinio tyrimo duomenys parodė, kad egzistuoja reikšmingas teigiamas aukštesnės įgytos kvalifikacinės kategorijos ir aukštesnių divergentinio mąstymo, nekonformiškumo, vidinės motyvacijos ryšys. Taip pat buvo nustatytos teigiamos sąsajos tarp mokytojų ilgesnio pedagoginio stažo ir aukštesnių divergentinio mąstymo, nekonformiškumo bei vidinės motyvacijos įverčių. Teigiamo reikšmingo ryšio tarp aukštesnės įgytos kvalifikacinės kategorijos, ilgesnio pedagoginio stažo ir atkaklumo nebuvo nustatyta. Taigi kvalifikacijos kėlimas, įgyjant praktinių įgūdžių ir gilinantis į konkrečias kūrybiškumo ugdymo problemas, turi įtakos mokytojų kūrybiškumo raiškai ir gali padėti mokytojams tikslingiau pritaikyti įgytas žinias ugdant mokinių kūrybiškumą.

3. Aukščiausi divergentinio mąstymo įverčiai yra mokytojų, įgijusių mokytojo eksperto kvalifikacinę kategoriją ir turinčių 26–35 metų pedagoginį darbo stažą. Žemiausi – mokytojų, įgijusių mokytojo kvalifikacinę kategoriją ir turinčių iki 5 metų pedagoginį darbo stažą. Mokytojų, įgijusių metodininko kvalifikacinę kategoriją ir turinčių 16–25 metų pedagoginį darbo stažą, divergentinio mąstymo, nekonformiškumo ir vidinės motyvacijos rodikliai aukštesni negu mokytojų, įgijusių vyresniojo mokytojo kvalifikacinę kategoriją ir turinčių 6–15 metų pedagoginį darbo stažą. Vadinasi, galima teigti, kad tikslingas pedagogų tobulinimasis ir įgyta patirtis suteikia galimybę jiems tapti išskirtiniais savo srities profesionalais. Tokių mokytojų patirtis galėtų būti ne tik labiau įvertinta įvairiais būdais, bet ir plačiau panaudojama, pavyzdžiui, įtraukiant šiuos pedagogus į mokytojų ugdymo procesą, dalijantis patirtimi su jaunesniais kolegomis ar būsimaisiais pedagogais.

4. Nustatyta, kad aukštesnę kvalifikaciją ir didesnį darbo stažą turintys bei kūrybiškumo mokymus lankę pedagogai tiki, kad kūrybiškumas yra išugdoma savybė. Todėl svarbu sudaryti galimybes ir skatinti mokytojus gilinti savo žinias kūrybiškumo srityje.

Gilesnės žinios apie kūrybos psichologiją skatina mokytojus ne tik būti kūrybiškus, bet ir gali nulemti jų požiūrį į kūrybiškumo prigimtį bei paskatinti ugdyti kūrybiškumą pamokų metu. Jei tikima, kad kūrybiškumas yra išugdoma savybė, galima išmokyti jo ugdymo metodų. Priešingu atveju, kūrybiškumo raiška paliekama likimo valiai ar prigimties galiai. Apibendrinus galima teigti, kad pedagogų pasirengimas ugdyti mokinių kūrybiškumą taptų efektyvesnis, jei mokytojai turėtų daugiau galimybių kelti kvalifikaciją ir gilinti žinias kūrybiškumo ugdymo seminaruose.

Literatūra

- Alencar, E. (1993). Thinking in the Future: the Need to Promote Creativity in the Educational Context. *Gifted Education International*, 9 (2), 68–78.
- Almonaitienė, J. (2006). *Kūrybingumo ir inovacijų psichologija*. Kaunas: Technologija.
- Bendaravičiūtė, G. (2002). Pedagogo asmenybės svarba ugdant vaikų kūrybiškumą. Iš *Mokytojo asmenybė ir specialiųjų poreikių mokinių kūrybiškumo ugdymas. Mokslinės konferencijos, įvykusios 2002 m. sausio 24–25 d. Šiaulių universitete medžiaga*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Blinstrubas, A. (2002). Bendras išprusimas: santykis su mąstymu, kūrybiškumu ir interesais, *Pedagogika*, 61, 18–23.
- Bull, K. S., Montgomery, D., Baloch, L. (1995). Teaching Creativity at the College Level: A Synthesis of Curricular Components Perceived as Important by Instructors. *Creativity Research Journal*, 8 (1), 83–90. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=34&hid=4&sid=43b02ada-2a7a-4ea7-9e68-4ff4fa233287%40sessionmgr3>.
- Esquivel, G. B. (1995). Teacher Behaviors that Foster Creativity. *Educational Psychology Review*, 7 (2), 185–203. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://link.springer.com/article/10.1007%2FBF02212493#page-1>.
- Fasko, D. (2001). Education and Creativity. *Creativity Research Journal*, 13 (3 / 4), 317–327. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://personal.stevens.edu/~ysakamot/creativity/education%20creativity.pdf>.
- Fryer, M., Collings, A. (1980). Teacher's Views about Creativity. *Educational Psychology*, 61, 207–219.
- Grakauskaitė-Karkockienė, D., Sičiūnienė, V., Strolienė, E. (2015). Lietuvos mokytojų požiūris į kūrybiškumą. Iš *Pranešimas VI tęstinėje mokslinėje praktinėje konferencijoje „Pasaulis vaikui: Ugdymo realijos ir perspektyvos“*, LEU, 2015 m. rugsėjo 17–18 d., Vilnius.
- Gudalienė-Gudelevičienė, L., Kaušylienė, A. (2006). Ugdymo paradigmos virsmas: nuo mokymo prie mokymosi. *Pedagogika*, 82, 68–71.
- Hemlin, S., Allwood, C. M., Martin, B. R. (2008). Creative Knowledge Environments. *Creativity Research Journal*, 20 (2), 196–210. <http://dx.doi.org/10.1080/10400410802060018>
- Lemme, B. H. (2003). *Suaugusiojo raida*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.

- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras. (2008). *Isakymas dėl mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų (išskyrus psichologus) atestacijos nuostatų patvirtinimo* Nr. ISAK-3216. LR Seimo kanceliarija, Informacijos technologijų departamentas. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=332784&p_query=&p_tr.
- Matulionis, A. V., Valantiejus, A. (2003). *Mokytojų kvalifikacijos tobulinimo finansavimo problemos savivaldybėse*. Lietuvos švietimo ir mokslo ministerija. [žiūrėta 2015 m. rugsėjo 22 d.]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/sti.doc.
- Simonton, D. K. (2003). Scientific Creativity as Constrained Stochastic Behaviour: The Integration of Product, Person, and Process Perspectives. *Psychological Bulletin*, 129, 475–494. <http://dx.doi.org/10.1037/0033-2909.129.4.475>
- Tijūnėlienė, O. (2004). Mokytojų ugdymas. Artistiškumas – mokytojo kūrybinės individualybės komponentas. *Mokytojų ugdymas*, 3, 58–70.
- Torrance, E. P. (1964). *Teaching for Creativity*. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.cpsb.com/research/articles/creative-problem-solving/Teaching-for-Creative-Torrance.pdf>.
- Westby, E. L., Dawson, V. L. (1995). Creativity: Asset or Burden in the Classroom? *Creativity Research Journal*, 8 (1), 1–10. [žiūrėta 2015 m. lapkričio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.itari.in/categories/Creativity/19.pdf>.

Teachers Creativity and its Specific Expression in Educational Process

Daiva Grakauskaitė-Karkockienė

Lithuanian University of Educational Sciences, Faculty of Education, Department of Developmental and Educational Psychology, Studentų St. 39, LT-08106 Vilnius, Lithuania, daiva.karkockiene@leu.lt.

Summary

The article discusses different aspects of teachers' creativity and its specific expression in educational process. In Lithuania it is the first research focused on relationship between different aspects of teachers' creativity and their views about its nature. The aim of this research – to explore relationship between specific aspects of teachers' creativity (divergent thinking, nonconformity, persistence and intrinsic motivation) and teachers' qualification as well as pedagogical experience. The questionnaire for evaluation of creativity was made for this study (Cronbach alpha – 0,848). The research involved 102 teachers from Vilnius and Marijampole districts, including 78 females and 24 males having university education. Teachers have different qualification categories and

different pedagogical experience. The results of the research have shown that a higher qualification category as well as a longer pedagogical experience are related to higher estimates of divergent thinking, nonconformity, intrinsic motivation, but are not related to the persistence. The teachers were asked also if creativity is a gift or if it could be developed. It's important to study this topic because on it depends the education of students' creativity at schools. It has been revealed that teachers with a higher qualification category as well as a longer pedagogical experience more often believe that creativity could be developed.

Keywords: *teachers, qualification, creativity components (divergent thinking, nonconformity, persistence, intrinsic motivation), attitude to nature of creativity.*

Įteikta / Received 2015-12-01
Priimta / Accepted 2015-12-11